

ИНТЕРАКТИВЕН УРОК ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА: „ЛИТЕРАТУРЕН СЪД“ ВЪРХУ ПОВЕСТТА „ГЕРАЦИТЕ“ ОТ ЕЛИН ПЕЛИН

Цветелина Мутафчиева

Професионална гимназия по земеделие „Стефан Цанов“ – гр. Кнежа

Резюме. Груповата работа и груповото учене са ключовите думи в съвременния образователно-възпитателен процес. Моделът на учене, основан върху груповата работа и интерактивните методи, е често използван в уроците по български език и литература (IX – XII клас).

Статията разглежда урок за обобщаване на знанията върху повестта „Гераците“ на Елин Пелин под формата на „литературен съд“ върху основен казус от повестта, а именно: кой открадва спестените пари на дядо Йордан Герака? Самата повест е благоприятна среда за разрешаването на този казус, защото сюжетно-фабулният ход на повествованието не дава категоричен и еднозначен отговор кой е извършителят на кражбата.

Keywords: team work, team learning, educational, model, interactive, Elin Pelin, Geratzite

Интерактивните методи са основани на едновременното получаване на знания, на формирането на умения и на изграждането на нагласи чрез поставянето на учениците в ситуации, в които могат да взаимодействат и след това да ги обсъждат на основата на преживяното. Интерактивните методи целят повече и по-качествени взаимодействия между учител и обучавани, между самите млади хора. Те предполагат постоянно взаимодействие, постоянна обратна връзка, постоянна ангажираност на участника, постоянно търсене на общи решения.

Интерактивността е всъщност двупосочна комуникация в реално време, цялостен процес на взаимодействие между „образователните актьори“, при който образованието е вече динамичен процес, непрестанно взаимодействие и разчупване на традиционната парадигма на обучението.

Груповата работа и груповото учене са ключовите думи в съвременния образователно-възпитателен процес. Груповата работа със своята ангажираност на младите хора през цялото време на обучение; с развиването на комуникативните им умения; с наблюдаването на сътрудничеството, на взаимното под-

помагане и на взаимното стимулиране; с привикването да отстояват правата си и да споделят отговорностите си, социализира младите хора и им задава универсалните норми на ефективно общуване, базирано на основните права на човека.

Ето защо моделът на учене, основан върху груповата работа и интерактивните методи, е често използван в уроците по български език и литература (IX – XII клас).

След уроците за нови знания върху повестта „Гераците“ на Елин Пелин (XI клас) следва урок за обобщаване на знанията, уменията и компетентностите на учениците върху горепосочената творба. Този урок протича под формата на „литературен съд“ върху основен казус от повестта, а именно: кой открадва спестените пари на дядо Йордан Герака? Самата повест е благоприятна среда за разрешаването на този казус, защото сюжетно-фабулният ход на повествованието не дава категоричен и еднозначен отговор кой е извършителят на кражбата.

Предварително учителят по български език и литература разпределя роли в импровизирания съд, целейки да участва целият клас, а раздадените роли да отговарят на различните мотивационни стилове в поведението на учениците.

Определят се съдия, прокурор по делото, има трима обвиняеми (тримата синове на дядо Йордан – Божан, Петър и Павел), всеки от обвиняемите си има адвокат, има свидетели по делото – жените на обвиняемите (Божаница, Петровица и Елка), а всички неангажирани дотук ученици са в ролята на съдебни заседатели.

За ролята на съдия се избира ученик, в чието поведение преобладава гъвкаво-сплотяващия стил; в поведението на избрания за прокурор ученик е добре да доминира аналитично-автономизиращия стил. Избраните за адвокати ученици е добре да проявяват асертивно-директивен стил, а за свидетелите е препоръчително да са с алтруистично-подхранващ стил.

Разбира се, всичко това е твърде схематизирано и в рамките на пожелателното и препоръчителното. Учителят по български език и литература е длъжен да се съобрази и с редица други показатели: литературните компетентности на учениците, добро познаване на персонажната система на творбата, вникване в сюжетния ход на действието, умение за интерпретация на действията, постъпките и начина на изразяване на персонажите, не на последно място – много добри езиково-правописни и правоговорни компетентности на учениците.

Преди да започне такъв урок по български език и литература с включени интерактивни методи в него, е от голямо значение учениците да осъзнаят социокултурния контекст, в който е възникнала художествената творба, морално-етичните норми на мислене и поведение от времето на автора (в случая

Елин Пелин) и съвременните морални ценности на едно информационно-индустриално общество, каквото е нашето.

Учениците трябва да осмислят различията в мисленето и морала на патриархалния човек от XIX век в съпоставка с морално-психологическите нагласи на човека от XXI век. Например кое е общото и различното в народопсихологията на българина от времето на Елин Пелин и в наше време (ролята на глобализацията, как са се променили взаимоотношенията родители – деца, каква е атмосферата в семейството тогава и сега, как колективният дух е заменен с индивидуалистичната нагласа на човека от XXI век, който вече мисли себе си като уникална индивидуална единица, със свои нужди и потребности, а не се осъзнава като част от колективното благополучие и патриархалния морал).

В така предложения обобщаващ урок върху повестта „Гераците“ под формата на „литературен съд“ се използват основно два интерактивни метода: ролева игра и симулация. При ролевата игра учениците работят по специално подготвен сценарий, който в случая съвпада с основните моменти от сюжетния ход на повестта „Гераците“. В този сценарий всички ученици от съответния клас получават роля, запознават се с нея, подготвят се самостоятелно и по време на урока неотклонно следват логиката на поведение на своя герой.

Ролята на учителя при този интерактивен метод не е маловажна. Той представя на класа сценария, аргументира избора на конкретна роля за дадения ученик, дава инструкция на всеки от изпълнителите на роли, която описва героя му, подготвя актьорите, за да осмислят ролите си и ситуацията. Реално по време на този урок е ангажиран целият клас, следователно публиката би трябвало да е от други класове (например да се осъществи открит урок).

След приключването на „съдебния“ процес (в края на часа или в следващия учебен час) се обсъжда случилото се, учителят благодари на учениците, изважда ги от ролите и ги връща към действителността. Започва обсъждане и споделяне на различни реакции по време на ролевата игра (мимики, жестове, случайно изречени думи и изрази и т.н.).

Ролевата игра е отлична стратегия за практикуване на умения. Чрез нея се придобива опит как човек би реагирал в дадена ситуация в реалния живот. Този интерактивен метод засилва емпатията към другите хора и развива уменията за разбиране на гледната им точка.

Ролевата игра е важна при изследване на определени модели на поведение в различни ситуации. Дава възможност на хората да видят последиците от своите действия върху другите. Създава условия на обучаваните да видят как другите хора биха се почувствали и как биха действали при определена ситуация. Създава среда, в която участниците могат да проучат проблеми, които в

реалния живот не биха желали да обсъждат. И не на последно място, ролевата игра дава възможност на учениците да потърсят алтернативни подходи към справянето с определени ситуации.

Показателен е фактът, че през годините различните класове и ученици намират за „виновен“ за кражбата на парите различен персонаж от повестта (но винаги е един от тримата братя). Това потвърждава изтъкнатите дотук предимства на ролевата игра като интерактивен метод.

Така описаният обобщаващ урок върху повестта „Гераците“, структуриран под формата на „литературен съд“, всъщност има и елементи от друг интерактивен метод – симулацията. В импровизирания съд освен ролите на персонажите от повестта има и роли, нужни на „съда“, които не присъстват в персонажната система на творбата. Такива са ролите на съдията, на прокурора, на адвокатите, на съдебните заседатели. Учениците, изпълняващи тези роли, всъщност са поставени в състояние на симулация въпреки насоките и указанията на учителя.

Симулацията се различава от ролевата игра по това, че в нейния сценарий актьорите играят себе си и като такива, те имат възможност за прилагане на познания, развиване на умения и проверка на собствените нагласи в определен житейски контекст.

Симулацията дава възможност на учениците да вземат решения в „реални“ ситуации, без да се притесняват за последиците от решенията си.

До голяма степен крайният изход от импровизирания литературен „съдебен процес“ върху повестта „Гераците“ зависи от свободата и готовността на учениците, поставени в ситуация на симулация, да вземат адекватни, конкретни и морално аргументирани решения.

Интерактивните методи, не само в уроците по български език и литература, развиват редица компетентности у учениците. Учат ги да задават въпроси, да си поставят цели, да събират и групират информация, да генерират алтернативи, да изразяват собствено мнение. Да аргументират личния си избор, да имат адекватна самооценка, да проявяват търпимост към различието. Да бъдат толерантни към другите.

INTERACTIVE LESSON IN BULGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE: LITERATURE COURT ON THE STORY GERATZITE FROM ELIN PELIN

Abstract. Team work and team learning are the key words in the modern educational process. The model of learning based on team work and interactive methods is often used in lessons in Bulgarian language and literature (grades IX – XII).

The article discusses lesson for summarizing the knowledge on the Elin Pelin's novel "Geratzite" as a "literary court" on a major case of the novel, namely: Who have stolen the money of grandfather Yordan the Gerak? Novel itself is an environment conducive to resolving this case because the narrative itself does not provide definite answer of this question.

✉ **Ms. Tsvetelina Mutafchieva**

Vocational School of Agriculture "Stefan Tsanov"

Kneja, Bulgaria

E-mail: pgz_kneja@abv.bg